

Demografické změny neznamenají jen pokles porodnosti. Odborníci vysvětlují, jak na ně připravit školy

30.3.2026 - Patricie Martinů | EDUin

Zatímco někde nestíhají stavět školy, jinde řeší poloprázdné třídy. Na Kulatém stole SKAV a EDUin, tentokrát na téma demografie zvednuté v Auditu vzdělávacího systému 2025, diskutovali zástupci státní správy a zřizovatelů škol. Vyplynulo z něj, že bude záležet zejména na tom, jak se obce a města dokážou vzájemně domluvit, komunikovat s veřejností a využít příležitostí.

O čem se hovořilo na kulatém stole?

Demografická mapa Česka je složitější, než se na první pohled může zdát. „Nemáme jeden venkov, ale více venkovů. Venkov v zázemí velkých měst je úplně jiný než ten na jižní Moravě a úplně jiný než Podkrušnohoří,“ popisuje Václav Jaroš, analytik geoinformačních dat na Ministerstvu vnitra. Každý z nich bude čelit jiným výzvám a potřebují také jiná řešení.

V některých lokalitách pokles počtu dětí nesouvisí tolik s porodností, jako spíše s vystěhováním se pryč. „Mladí lidé migrují do atraktivnějších – zejména ekonomicky – lokalit za prací či za studiem a poté tam zůstávají,“ shrnuje analytička EDUinu Nikola Šrámková: „Pro řadu obcí tak může být do budoucna těžko udržitelné udržet si svou školskou síť. Naopak jiné oblasti dočasně rostou a čelí nedostatku kapacit škol,“ dodává. Jedná se především o okolí velkých měst, kde nyní přistavují nové školy nebo přistupují k dočasnému řešení v podobě kontejnerových staveb.

Kvalitní demografická predikce je základním předpokladem pro rozhodování o podobě sítě škol. Ne všechny obce mají možnosti na to, aby dostupná data dokázaly smysluplně zpracovat.

Obce pro plánování kapacit potřebují data. Ta jsou často mylná

K nerovnoměrnému rozložení žáků přispívají i systémové problémy, jako je například takzvaná spádová turistika (kdy rodiče těsně před zápisem účelově mění místo trvalého pobytu svých dětí do spádových obvodů preferovaných škol). Roli však bude hrát nedávné rozhodnutí soudu ve prospěch Prahy 6, které může pomoci nastavit přísnější pravidla – uznává totiž, že zřizovatelé mají právo kontrolovat trvalá bydliště školáků.

Druhým, méně viditelným problémem jsou fiktivní adresy. V Brně se při revizi evidence obyvatel ukázalo, že více než 30 tisíc lidí má hlášenou adresu na úřední adrese a například v jednom bytě bylo nahlášeno 45 dětí. „Je naprosto evidentní, že jsou tato pravidla zneužívána,“ říká Jaroš.

Data, ze kterých obce vycházejí při plánování kapacit, tak nemusí zcela odpovídat realitě. Přitom právě kvalitní demografická predikce je základním předpokladem pro jakékoliv rozumné rozhodování o podobě sítě škol, a ne všechny obce mají dostatečné možnosti na to, aby dostupná data dokázaly

smysluplně zpracovat. „V této predikci by jim mohl pomoci stát, například skrze metodickou podporu nebo Střední článek podpory,“ míní Šrámková. „Během dubna vyjde speciál Infoservisu (informační videa pro vedení škol a zřizovatele, pozn. red.), který se zaměří na samosprávu a práci s demografickými daty, ve spolupráci s Českým statistickým úřadem a našimi datovými analytiky,“ reaguje za Střední článek podpory ředitelka odboru podpory škol a zřizovatelů na MŠMT Martina Běťáková.

Meziobecní spolupráce ve školství může mít různé podoby a není to něco, čeho by se rodiče nebo i jiní obyvatelé obce měli obávat.

Spolupráce stojí na důvěře a otevřené diskuzi

„Ke spolupráci jsme byli víceméně dotlačeni, protože sami bychom na to neměli,“ míní starostka Anna Chvojková (se kterou jsme uveřejnili i rozhovor, pozn. red.) z Chýně u Prahy, která spolu s vedlejší Hostivicí vybudovala svazkovou školu. Ty jsou zřizované více obcemi dohromady, ať už dobrovolnými svazky obcí, anebo relativně nově i společenstvími obcí. Zásadní byla podle ní intenzivní komunikace s veřejností ještě předtím, než se začalo stavět. „Co dva až tři měsíce jsme se scházeli s veřejností a vysvětlovali, proč to tak je. Přizvali jsme mediátora, sociology i zástupce ministerstva, protože starosta nemá většinou odborné zázemí k tomu, aby to byl schopen sám vysvětlit,“ popisuje starostka.

Foto: Kateřina Lánská

Meziobecní spolupráce ve školství přitom může nabývat různých podob a není to něco, čeho by se rodiče nebo i jiní obyvatelé obce měli obávat. „Jako rodič sama řeším spíš to, jestli je škola kvalitní a důvěryhodná, a ne to, kde přesně sedí ředitel,“ popsala Lenka Matějová, legislativní analytička ve Sdružení místních samospráv ČR. Podle Běťákové rodiče také oceňují pocit individuality a to, že škola jejich dítě zná, na což je nutné brát ohled i při slučování. Spolupráce obcí a spojování škol tak nutně nemusí znamenat, že se dítě „ztratí v davu“, ale je potřeba tuto obavu aktivně rozptýlovat. Chvojková radí hlavně naslouchat. „Pomocí otevřené diskuze s lidmi zjistíte, z čeho mají strach. A na to pak můžete reagovat,“ shrnula.

Méně narozených dětí nemusí být jen hrozbou. Než bychom prodávali nebo bourali budovy škol, lepší je se zamyslet nad tím, komu jinému by mohly rovněž posloužit. „Pokud by se musely dočasně rušit třídy, dokážu si představit rozšíření komunitních služeb, nabídnout prostory věkovým skupinám, které v obci zůstanou,“ navrhuje Chvojková. Zároveň upozorňuje, že demografický pokles pravděpodobně není trvalý trend, ale jde o vlnu, která se jednou zase otočí. V budoucnu tak budovy mohou zase sloužit svému původnímu účelu.

Méně dětí ve třídě může být také příležitostí pro individualizaci a diferenciaci výuky. „Školám se tak může dařit lépe zacílit podpůrná opatření pro potřebné děti a žáky nebo zlepšit komunikaci a spolupráci s rodinami. S méně žáky se uvolní kapacity pedagogickým pracovníkům a pracovníkům v podpůrných pozicích ve školách,“ míní Šrámková. Inspirací v práci s heterogenními kolektivy mohou být malotřídní školy, které s nimi mají bohaté zkušenosti a pro větší školy mohou být zdrojem know-how, jak s individualizací pracovat. Rovněž to znamená, že uvolňující se kapacity mateřských škol umožní přijímat i mladší děti, pro které dosud nebylo místo. „Dříve jsme v obci brali děti do mateřské školy od čtyř a půl, pěti let. Teď máme konečně prostor přijmout i ty nejmenší,“ říká Chvojková.

Foto: Kateřina Lánská

Podle Běťákové je demografický pokles příležitostí centralizovat administrativní agendy a konečně odlehčit školám od papírování: „Kdy jindy než teď, když mluvíme deset dvacet let o snižování administrativní zátěže a nedaří se to?“ vybízí Běťáková s tím, že řízení administrativy pro více škol je podle ní reálnou cestou, jak učitelům uvolnit ruce pro to, na co jsou ve škole skutečně potřeba. Jak na to a jakých forem to může nabývat, se věnujeme v článku z naší jarní EDUakademie pro zřizovatele.

Debatovali:

Moderoval: Jaromír Beran

Inspirujte se dalšími články k tématu:

<https://www.eduin.cz/clanky/kulaty-stul-demograficke-zmeny>